

VIII.

Om Reformationen af Herreklostrene.

Medens Tiggerklostrene allevegne opløstes ved Reformationen, idet Munkene enten frivillig forlod dem eller med Magt fordreves fra dem, fik derimod de allerfleste af Herreklostrene Lov til at bestaa i kortere eller længere Tid, de fleste vel kun saa længe til de gamle Beboere uddøde eller forlode dem, hvorefter de som oftest bleve verdslige Forleninger, nogle dog endel længere, især nogle Jomfruklostre, af hvilke ett endog har holdt sig indtil vore Dage, nemlig S. Johannes Kloster i Byen Slesvig. For imidlertid at kunne bestaa efter Reformationen maatte Klostrene underkastes en Reformation eller en saadan Forandring i deres Klosterregler og Vedtægter for Gudstjeneste o. desl., at disse idetmindste ikke stred ligefrem mod evangelisk Kirkeorden. Grundtrækkene til en saadan Reformation findes alt (for Kongerigerne Danmarks og Norges vedkommende) i den københavnske Reces af 1536²⁾, samt, videre udført, i den latinske Kirkeordinans af 1537, der jo var bestemt til at omfatte alle K. Christian III.s Riger og Lande. Heri bestemtes der, at enhver, som ønskede det, maatte forlade Klosteret, men de, der blev, skulde være Klosterets Forstander lydige, læse den hellige Skrift og høre Guds Ords Prædiken. Til den Ende skulde der i Mandsklostrene an-

¹⁾ Aftrykte i Marm. Dan. II, 88. og i Pontopp. Ann. III, 166.

²⁾ Rosenvinge, Gl. d. Love, IV, 165.

tages en lærd Mand som Læsemester, der skulde udlægge den hellige Skrift, forklare Katekismus og prædike; i Nonneklostrene skulde der prædiktes over Katekismus og den sande kristelige Lære¹⁾. Med Hensyn til de daglige Guds-frygtighedsøvelser i Klostrene indeholdt den af Dr. Bugenhagen forfattede og Kirkeordinansen vedhængte Kannike- og Klosterordinans udførlig Anvisning. Til nærmere Oplysning om disse Bestemmelser Gennemførelse, som mange Steder lod vente længe paa sig, skal her meddeles nogle Bidrag.

1. I Slesvig og Holsten.

Medens Klostrene i Sønderjylland før Reformationen, saalænge de kun vare undergivne den kirkelige Styrelse, nøje vare forbundne med Klostrene i Kongeriget Danmark, saa opførte denne Forbindelse ved Reformationen, da de kom under Statens Tilsyn og samtidig knyttedes til de holstenske Klostre. Denne Forbindelses Begyndelse maa vel rettest sættes ved Aaret 1533, da begge Hertugdømmers Herreklostre indbefattedes under de samme Privilegier i Christian III.s Hyldingsakt eller »Konfirmation og Forbedring af Fyrstendømmernes Privilegier«. I disse Privilegier findes følgende Bestemmelser: Saalænge indtil en almindelig Reformation af Danmarks Rige (for Slesvigs vedkommende) og af det romerske Rige (for Holstens vedkommende) kunde ske, skulde Herreklostrene (»de Welt Kloster«) og Jomfruklostrene blive bestaaende ved gammel Hævd, ingen skulde nødes til at forlade dem, men hvem der var i dem skulde følge Klosterreglen. Det skulde staa enhver frit for at forlade Klosteret, men naar han først havde forladt det, maatte han ikke indtræde igjen, heller ikke maatte han tage noget af det med sig, som han havde indbragt i Klosteret. Naar alle et Klosters Beboere forenede sig om at begjære en Prædi-

²⁾ Ordin. eccl., Fol. 59—60 (Cragii Ann., Addit. p. 66—67).

kant, saa vilde Hertugen tilskikke dem en saadan; derimod skulde den gejstlige Øvrighed ikke have Ret til at indsætte eller afsætte nogen Prædikant. Prædikanterne i Klostrene skulde holde sig til Skriften, ikke skjælde, men bruge kristelig og venlig Formaning og med broderlig Troskab og Kjærlighed forkynde Guds Ord.¹⁾

Hvad her mere ubestemt var antydet, blev, som ovenfor er bemærket, nøjere bestemt og videre udført ved Kirkeordinansen af 1537 og Bugenhagens Klosterregler. Saalænge imidlertid Kirkeordinansen ikke var Landslov (hvilket den for Hertugdømmernes vedkommende først blev 1542) og Klostrene ikke vare underkastede noget egenlig gejstligt Tilsyn, kunde disse Bestemmelser vanskelig overholdes. Vi have et saare karakteristisk Andragende (af 21 Febr. 1538) fra 28 luthersksindede Klosterjomfruer i Itzehø til Christian III²⁾, som giver os et godt Indblik i, hvorledes Sagerne stillede sig i Klostrene, hvor nogle af Beboerne havde sluttet sig til Reformationen, medens Andre endnu holdt sig til det gamle. Brevet meddeles her efter Originalen i Gehejmearkivet³⁾:

Dorchluchtygester grotmechtygester konnynck gnedygester here, vnse andechtyge demodyge gebeth sy jwer k. m. vnser hogesten vormogen stedes bereyt tovorne.

Gnedygester koenynck vnde here, wy arme kyndere konnen jwer k. m. nycht bergen, wo wy gehöret hebben, dat jwe k. m. wyl eyne chrystlyche ordenynge vth Gades worde auer jwer k. m. lande vnde karcken gan lathen vnde

¹⁾ Jensen u. Hegewisch, Privilegien der Schlesw. Holst. Ritterschaft, S. 156—60.

²⁾ Hvem der vil vide nærmere Besked om Klosteret i Itzehø maa jeg henvise til Chr. Kuss's fortræffelige Afhandling om dette Kloster i Neues Staatsbürg. Mag. I. 9—61.

³⁾ Meddelelsen af dette Aktstykke skyldes Hr. Kand. C. M. A. Matthiessen, der ligeledes har meddelt alle de følgende Aktstykker angaaende Klostervisitationen i Slesvig og Holsten.

vnser ock anderer kloster hyr ym lande to vergeten, so ys doch vnser xxviiij, de Gades wordt begeren, demodygeste vnde hogeste bede vm Godts wyllen, jwe k. m. wyllen syck doch erbarmen, dat wy yo vor anderen klosteren Gades wort so lange lutter, reyn vnde klar gehat hebben vnde weten den wyllen des heren vnser Gades vnde moten vorsättych vnde wyttych so hoch wedder Got syngen vnde lesen, dar wy doch alle dage van vnsem pastor hören, dat yt so hoch wedder Got ys, dat wy syngen, wy leggen dat den creaturen an, dat dem schepper yo byllych höret, wen wy so vnser lefflyken vader lasterden alse wy leyder vnser hemmelscken vader moten lasteren, so were wy yo nycht wert dat vns de erde dregen scholde; nu mothe wy alle dage van vnser ebdyssen hören, ya wen de konnyneck buth, so wyl yckt don vnde se jw sust nycht dar vmme an; gy schollent don, secht se, wylle gy wesen, gy kant yo wol ym harten anders denken vnde lykewol myt dem munde syngen; sust plaget se vns vnste hen. Wy bydden nycht, dat wy genslych fryg syn, alse wolde wy nycht syngen efte lesen, men dat yt yo nycht wedder Got sy, dat wy syngen vnde lesen; wy begeren ock nycht, dat kleth edder kloster to anderen, dar tho werde wy ock nycht geleret vnde gehalten, men dat dat gotlose wesent yo afkame, wy konnent nycht lenger don, vnser synt yo xxviiij, de Gades wort begeren, der anderen synt men xiiij. Ys yt denne nycht yammer, dat vnser xxviiij den xiiij so yemmerlych schollen to wyllen huchelen. Gnedygester here, jwe k. m. wyllen vnse bede beter annemen, alse wy schryuen kont, wente Got wet, worde wy nycht hoger not der consiensyen haluen gedrunge, wy wolden hyr mede jwe k. m. nycht besweren, vnde wo wol wy vns dysser vnser bede tho jwer k. m. genslych vorseen, bydde wy denne noch jwer k. m. schryftlych antwert by yegenwardygen, wy wyllen Got vor jwe k. m. wedderumme flytych bydden, dat jwe k. m. vast yn Gades worde mogen blyuen, dat helpe Got j. k. m. vnde

vns allen amen. Gescreuen jlych to Ytzeho den donredach na septuagesyma Anno 1538.

I. k. m. arme kynder klosteryuncferen des klosterts to Ytzeho so vele vnser Gades wordt begeren vnd synt xxviiij.

Udskrift: Deme dorchluchtygesten grotmechtygesten hochgebarnen fursten vnde heren heren Chrystyan to Dennemarken Norwegen der Wenden vnde Gotten konnyng hertogen to Slewyc Holsten Stormeren vnde der Dytmarscher Grauen to Oldenborch vnde Delmenhorst vnser gnedtygesten heren.

Det er imidlertid et stort Spørgsmaal, om Kongen endnu paa denne Tid kunde med nogen sønderlig Kraft tage sig af et Andragende som dette, da hans Hænder tildels vare bundne ved Hyldingsakten af 1533. Men paa Landdagen i Rendsborg i Marts 1540 blev der bestemt, at hvis et almindeligt, frit, kristeligt Koncilium ikke inden førstkommende Jul havde vedtaget en almindelig, endrægtig Reformation og Ordning, saa vilde Hertugdømmernes Stænder antage den Kirkeordinans, som alt havde Lovskraft i Kongerigerne Danmark og Norge, og i længere Tid havde været i Brug paa mange Steder i Hertugdømmerne¹⁾. Og da nu den bestemte Tidsfrist udløb, uden at et Koncilium var kommet istand, benyttede Kongen sig strax af Landdagens Indrømmelse til at træffe Anstalter til ved en almindelig Visitation at reformere de bestaaende Klostre i Slesvig, Holsten og Stormarn, overensstemmende med Kirkeordinansens Forskrifter, ved tvende dertil beskikkede gejstlige Mænd. — Kongens Beslutning bekjendtgjordes for vedkommende Klostere i følgende Skrivelse, der tillige vistnok har gjældt som Fuldmagt for Visitatorerne og er bleven medbragt af disse²⁾:

¹⁾ Se den efterfølgende Instruction af 6 Jan. 1541, jfr. Biskop Engelsefts fortræffelige Undersøgelser foran, S. 401 ff.

²⁾ Efter den originale Kopibog, »Inländisch Registrant« i Geh.-Ark.

Schreiben an die Closter der Furstenthumb Schleswig, Holstein der Reformation halbens. Datum Gottorp denn 3 Jhamuary etc.

Christiann etc. Vnsenn gnedigenn gruth thouorn. Wirdigen leuenn Andechtigen vnnd getreuwen, Wy geuenn jw gnediger meinunge thouornemende, dat wy denn werdigenn vnnd wolgelerdenn vnsenn ock leuen getruwenn Ernn Rudolphenn vonn Nimwegenn thom Kyll vnd Johann Meiger tho Rendesborch kerckhernn gnediglichenn vpgelecht vnnd beuolen, jw sampt vnnd sonderlichenn vonn vnnsernt wegenn ein muntliche werbunge vnd vnse gemuet vnnd meynunge antodragenn beuolenn habenn. Gesinnenn derhaluenn an jw mit gnadenn vnnd ist nicht weiniger vnnser entliche meynunge, gy willenn gedachtenn vnsenn beyden kerckheren nit allein volnkomenen gelouen dithmal geuenn, Sonder jw jnn erem vorbrengenn gutwilligen vnd vnbeschwert ertogenn, wo wy vns gentzlichen versehenn, vnnd willen eth, (tho dem eth an dat tho der eher des almechtigenn Gades gereket), mit allenn gnadenn erkennenn vnnd bedenckenn. Datum Gottorp am Dinstage nach dem Niegen jarsz tage anno etc. xlj¹).

De Mænd, som vare udsete til at foretage Kloster-visitationen, vare Præsterne Rudolf von Nimwegen fra Kiel og Johan Meier fra Rendsborg. Den første af disse Mænd er, saavidt vides, ellers ikke videre bekjendt, den anden har derimod ikke spillet nogen ubetydelig Rolle i Slesvigs Reformationshistorie og da han tillige maa betragtes som det slesvigske Medlem af Visitationskommissionen, vil jeg her meddele nogle samlede Efterretninger om hans Levnet.

Mag. Johan Meier (ell. Meiger, som han selv skriver sig) var født i Hamborg og blev Præst ved Katrinekirken sammesteds; han sluttede sig tidlig til Reformationen og var den

¹) Tirsdag efter Nytaar 1541 var 4 Januar, som altsaa vistnok er den rigtige Dag for Brevets Udstedelse, og ikke den 3 Januar, som der staar i Overskriften.

første Præst i Hamborg, som giftede sig. Da Luthers Lære havde vundet nogen Indgang i Nordstrand, navnlig ved nogle fra Vittenberg hjemvendte Students Beretninger, henvendte endel af Øens Indvaanere sig til Staden Hamborg om en luthersk Lærer. Stadens Magistrat gik villig ind paa denne Begjæring og sendte Johan Meier, som blev Præst i Pelworm 1525. I syv Aar virkede han nu blandt Strandfriserne og har, som det synes, været det vigtigste Redskab til at gjøre Reformationen bekjendt blandt disse. Men 1532 forlod han Nordstrand, vistnok paa Grund af en Vandflod, som i dette Aar overgik Marskegnene, og hvorved ogsaa tre Præster omkom, over hvilke han har gjort et plattysk Vers, som endnu er bevaret. Han agtede at drage tilbage til Hamborg, men da han paa Vejen derhen kom gennem Rendsborg, blev han af Borgerne kaldet til Præst der¹⁾. Her var han nu Præst i henved 30 Aar. At han har nydt en større Anseelse end almindelig, skjønnes af det Hvert vedkommende Klostrenes Visitation, som 1541 blev ham overdraget. 1543 forlenede Kongen ham med »to Bønder« i Binnebæk og Krop, »som forhen havde hørt til Præstegaarden i Rendsborg og derfor ogsaa forhen havde ligget til Kirken«²⁾. Den 24 Sept. 1544 var han i Kjøbenhavn, hvor han underskrev en Mageskifte mellem Universitetet og Kongens Livlæge Dr. Kornelius Hamsfort angaaende et Hus i Kjøbenhavn³⁾. Formodentlig har da Meier været en Ven eller en Slægtning af Hamsfort, der var en Slesviger. Da Rendsborg By og Amt ved Landsdelingen 1544 kom til Hertug Hanses Andel, indtraadte altsaa Meier i dennes Tjeneste. 1545 synes han at have paadraget sig Hertugens Unnaade ved ikke at drage med de Krigsfolk, som Kongen og Hertugerne Hans og Adolf lod samle i Holsten, da man

¹⁾ Cimbria litt. I, 399. Heimreich, Nordfres. Chron. herausgeg. v. Falck, I. 364.

²⁾ Krag, Christian III.s Hist. Suppl. S. 53.

³⁾ Bartholin, Cista Medica p. 77. I Underskriften under Kontrakten staar: Dn. Johannes Meyer, pastor Reynsbergensis.

frygtede et Indfald af de i Nordtyskland omstrejfende Krigsfolk. Meier skrev i den Anledning 13 Juni 1545 et ydmygt Brev til Hertugen, hvori han undskyldte sig med, at han ikke havde forstaaet, at det var Hertugens Vilje, at han skulde følge med Tropperne, og bevidnede sin Villighed til at følge med Hertugen, om det saa skulde være ligetil Jerusalem¹⁾. Nogle Aar efter var der Tale om, at Meier skulde være Præst og Provst i Tønder; Hertug Hans, i hvis Andel ogsaa Tønder Len laa, synes at have ønsket det, dog blev der ikke noget deraf, som det synes fordi Meier heller vilde blive i Rendsborg²⁾. Her døde han ogsaa den 17de Februar 1561. Han nævnes undertiden Provst, f. Ex.

¹⁾ Meiers Undskyldningsbrev til Hertugen lyder saaledes (efter Originalen i Geh.-Ark.):

Durchluchtigeste hochgebarne flurste Gnedigester here, myne willighe ock plichtige deinste synt Juwer furstliken gnaden alle tytt voran bereytt. Gnedigester furste vnd here, Ick byn Jn vorfarenheit gekomen vth Itliken, wo J. f. g. scole up my arme man vnmotich syn, dath ick myth dem krigesvolck nicht byn vthgetaghen. Aldernedigeste f. vnd here, Ick hebbe idt nicht vorstan, dat segge ick by myner zalicheit, dath Juw f. g. sulkes van my begerende was, wolde sust van herten gerne syn myt gethagen, wo billich vnd schuldich, vnd wan J. f. g. myner ock begherde tho theende myt J. f. g. bette (o: bet tho) Hierusalem, wolde idt vnnode weygeren. Bidde derhaluen dorch Gott, J. F. G. wil my arme dener sulkes nicht tho vngnaden reken; hedde my J. F. G. dath alder ringeste zedelken lathen tho schicken, Jck wolde aueruth willich gekomen hebben, werth ock jn der middernacht gewest, kenth Gott almechtich, Deme J. f. g. tho gelucksaligem langkwarigem Regimenthe Jn aller wolmacht vnd tho ewigher zalicheit wil beualen hebben. Datum tho Rendesburgh Sonnaendes vor Vitj anno 1545.

J. f. g. vnderdaniger Cappellan

Johannes Meiger.

Udskrift: Dem Durchluchtighen hochgebarnen fursten vnd heren heren Johans Erbe tho Norweghen hertoch tho Slesewick Holsten Stormeren vnd der dithmerschen Graue tho Oldenborch vnd Delmenhorst, Mynem gnedigen fursten vnd heren.

²⁾ I et Brev fra Hertugen til Amtmand Christoffer Rantzov i Tønder af 12 Sept. 1548 hedder det: „Nachdem, wie dir bewust, im ungewissen, ob wir den Predicanten zu Rensburgk gen Tundern zu einem Pastor erlangen oder nicht“ o. s. v.

i et Poem af M. Knud Bramsen (Konrektor i Haderslev) »In obitum reuerendi viri D. Johannis Megeri, Præpositi et Pastoris Rendesburgensis« (iblandt Bramsens »Næniæ«, Vittenberg 1569); i Tilfælde af at dette er rigtigt, har han altsaa været Hertug Hans's Provst i Rendsborg By og Amt; i andre Kilder nævnes han derimod lige til sin Død kun som Pastor¹⁾. Han efterlod sig tre Børn, nemlig: 1. M. Albert Meier (eller Maior, som han ogsaa skrev sig), som, efterat have studeret i Kjøbenhavn, af Kongen 1550 blev foreslaaet til Professor i Mathematik ved Universitetet, men af de andre Professorer afvistes, paa Grund af at de ikke ansaa ham for gammel eller for lærd nok dertil. Blev siden Præst i Lindholm i Sønderjylland, gav sig meget af med nekromantiske og astrologiske Studier og døde, efterat have været Præst i 50 Aar, 1603²⁾. 2. Samuel Meiger, studerede ligeledes i Kjøbenhavn, var en kort Tid vikarierende Præst paa Amager, siden i over 50 Aar Præst i Nortorf i Holsten, Forfatter af historiske og moralske Skrifter³⁾. 3. Sara Meier, der først var gift med Provst Vincens Alberti i Tønder († 1552) og siden med Provst Jørgen Boie i Haderslev⁴⁾.

Efter denne Afstikker angaaende den Mand, som maa betragtes som Klostervisitatoriets slesvigske Medlem, vende vi os atter til Visitationen selv. Den 6 Januar 1541 udstedtes følgende »Memorial» eller Instruktion for Visitatorerne, hvori Klostrenes hele fremtidige Stilling og Ind-

¹⁾ Ogsaa Heimreich anf. St. og Møller, Cimbr. litt., nævner ham som Provst, medens han i en gammel Optegnelse fra en noget nær samtidig kun kaldes Pastor (Michelsens Archiv. III., 295, jfr. Bemærkningen smst. IV, 200 om Holstens kirkelige Styrelse i 16de Aarh.). — Ligeledes er det usikkert, om Joh. Meier har været Magister, da han meget ofte kun nævnes Her.

²⁾ Cimb. litt. I, 395, og Nyerups Skildr. af Tilst. i Danmark og Norge, IV, 16—19.

³⁾ Cimbr. litt. I, 404.

⁴⁾ Rhode, Haderslev Amts Beskr. S. 159, og utrykte Aktstykker.

retning klart er fastsat, overensstemmende med Kirkeordnansens Forskrifter ¹⁾:

Memoriall vor die visitatores ann die Closter der Furstenthumbe. Dat. Gottorp denn 6ten Januarij.

Wes jnn namenn vnser Christians etc. de werdigen vnd wolgelertenn her Rudolffus vonn Nimwegenn thom Kyle vnd her Johann Meyger tho Rendesborch kerckherrenn neffensth denn amptludenn, so sie hirby vonn vnnsent wegen erhaltenn werdenn, ann die werdigen, andchtigenn, vnnse leue getruwe vnd besunderenn alle vnser hernn moncke vnd junckfruwenn closter jnn vnnsenn furstendomenn Schleszwigk, Holstein vnd Stormarnn gelegen etc. muntlich anbringenn vnd mit dem vleissigstenn jrem hochstenn verstandth nach treulichenn werbenn scholenn.

Anfenclichenn scholenn se enenn na enes jedernn gelegenheit vnser gunst, gnade, genegedenn willenn vnd alles gudes ansegen.

Vnd darneffenst antogenn, Nademall dath se sich sampt vnd sonderlichenn wol tho erjinnerenn wusten, dat vp negestuerschenenn Landtage anno 40 tho Rendesborch dorch die erwirdigen, werdigen, gestrengenn, ernuhesten, erbarenn vnd ersamenn vnnse leue getruwenn prelatenn, Rede, Ridderschop vnd gemeine Landschop bewilligt vnd voraueschidet, wo mitler tydt twuschenn sollichem landtage vnd jtzuerschienenn winachtenn durch die stende der Christenheit vnd ein general Christlich frey Concilium nit ein gemein eintrectige Reformationn vnd ordenunge, gotlicher warhafter schrfft gemethe, jnn der Religion vnd also kein einhelliger beschlut geschege, Dat alsdann die gedachtenn vnnse prelatenn, Rede, Ridderschop, landschop vnd gemeine jnwoner vnser furstenthumbe Schleswigk, Holstein, Stormarnn etc. vnnse vthgegangene kerckenn

¹⁾ Dette vigtige, hidtil ganske ubekjendte Aktstykke meddeles efter den orig. Kopibog: »Inlånd. Registrant» i Geh.-Ark.

ordenunge jn mathenn, wy dy jnn vnnsenn Rykenn tho Dennemargkenn vnnd Norwegenn vpperichtet ock an denn ortenn vnnd sust jnn vnnsen steden der furstenthumbe betho hertho gebrucket, eintrechtiglichenn angenommenn hebbenn, Vnnd jnn allenn Stiffenn, Closternnn vnnd Endenn vnnsere forstendome, da se beth tho dussem tage nit gebrucket wordenn werenn, ock ordentlichenn gebrucken vnnd darby eintrechtiglichenn bliuenn woldenn. Vnd dann nu die angetogede vnnd vorbeholdene tydt verflatenn vnnd jnn mitler wyll durch die gemeinen stende der Christenheit wedder¹⁾ dorch ander ein generall Christlich frye Concilium nach²⁾ sonst kein veranderinghe noch verglickunge vnnd settunghe der Religion vonn Niemandes nit gefolget edder gewercket:

So werenn wir darup bedacht vnnd gemeinth, die gemeltenn vnnsere Christenlichen Reformation, so in denne-margkenn vnnd sunst vnnsen Steden der furstendomenn jnn gebrucke ein tydtlangk gewesenn, die wy ock neffensth denn gelertenn, die der hilligenn schrifft vnnd rechter götlicher lere belernet vnnd erfarenn, vor Christlich vnnd Recht hilden, vthgan vnnd hinfor derdurch die gemeine vnnsere furstenthumbe jnn allenn Stiffenn, Thomkerckenn vnd Chlosternnn vnnd an anderen endenn, condicion edder standes die werenn, stede vnnd vasth holdenn tho latenn. Vnnd stunde also an se sambt vnd sonderlichenn vnnsere gunstig, gutlich vnnd genedige beger vnnd meynunge, se woldenn jnn nafolgende artickell, die da vp Christliche, gotliche, redtliche, billiche vnnd die wege, die ene vnnd erer selikeit ock guden wandell vnnd leuen tho nutte, frommenn vnnd bestenn gestellet vnnd die darup ludende ordenunge, so jnn korter tydt ock folgenn scholde, gutwilliglichenn annemenn, sick dar jn mit vlithe ouenn, brucken vnnd also henforder bestendiglich erholdenn, wo wy denne ock datsulnige nit weniger also ernstlichenn gehat hebben woldenn.

Vornemlich vnnd zum erstenn schollenn alle ouerstenn

¹⁾ edder? ²⁾ noch.

jnn denn Chlosternn, als Abbet, Pater vnnd prior, wo die na eyns jederenn Chloster gelegenheit gebrucklich genennet werdenn mogenn, lobenn vnnd schwerenn vnns, vnnserrn vnmundigenn brudernn, allersitz eruenn, landenn, leutenn vnnd nakomenn trew, holt vnnd gehorsam tho sin, vnnserr vnnd vnnserr aller erbenn vnnd nachkommenn, ock vnnsers Closters, darauer he beuelich, bestes thowethenn, datsuluige erstlichenn jnn guden buwe vnnd beteringe thoholdenn. von denn guderenn nichts thouorkopenn, thouorpfandenn edder thouorsettenn, Et were denn sake, dat dat Closter vmb grother ehafftenn willenn, der se keynen vmbgangk hebben mochtenn, schal dennoch nit anderst denn mit vnnserr vnnd der vnnserr allersitz eruenn vnnd nakomelinge tholatunge vnnd bewilligunge gescheen, vnnd susth des Closters nutenn vnnd vorteill jnn beteringe des Closters guder, als mit Scheffereyenn, vischerienn, vietucht, ackerbw, verhegunge vnnd sparunghe der holtunge, wo dat sust namenn hebben kann effte mach, vnnd dat ein jeder ouerster vnnd vorstender sines Closters na eins jedern Closters gelegenheit von toge je lenger meher vnnd beter des Closters notturfft na syhen vnnd fulen werdet, sinem hochstenn verstandt na trulich vnnd nutlichenn fordernn vnnd sunst vnnserr, vnnserr brudere vnnd allersitz eruenn, lande vnnd leuthe ock des Closters schadenn, verderff, vnheil vnnd nadeell sinem hogstenn vormogenn na affwendenn schole vnnd wolle.

Am andernn schal he denn ordens personenn sinenn medebrodernn einenn gudenn gelerdenn lectorem, der ein frommer, vprichtiger, gotforchtiger man sins wandels, wessens vnnd leuens sy, holdenn, der denn ordens personenn vth der hilligenn, gotlichenn schrift, jmmatenn ene dusse gesantenn antogenn werden vnnd nit andersth, vlitigenn vorlese vnnd demsuluen, jmmatenn he ¹⁾ sick des mit eme thouorglickenn, gude vnderholdunge schaffenn.

¹⁾ se?

Am druddenn dat he sick sampt sinen ordens personenn vnnd medebroderenn vermoge der ordenunge¹⁾, die eme jnn korter tydt thonhanden geschickt vnnd tho gestellt werdenn scholde, allenthaluenn gemethe vnnd glickformich holdenn wolde. Diewile auersth die ordenunge vp ditmal vth andern vnnsen ehafften vnne gantz grotwichtigenn vrsacken nit neffest dussenn vnnsenn gesanten ouerandtwort werden konde, So woldenn wy dennoch gehat vnnd gehalten hebbenn, dat se scholdenn alle Bebstliche vnnd olde herbrachte vnchristliche Ceremonienn gantz vnnd gar fallenn latenn vnnd weddervmme mit singenn, Bethenn vnnd dergleichenn dj Christblichen Ceremonien annemenn vnnd gebrucken, Inmathenn se dersuluenn von dussen gesantenn vorstendiget werdenn scholden.

Des willenn wy vnnd die vnnsenn die Closter weddervmbe by macht als eren gudern, Renthenn vnnd Inkumpstenn vnhinderlichenn bliuenn latenn. Se scholdenn ock na wouor macht vnnd gewalt hebbenn, Souele personenn jntonemenn, als enenn bequem vnnd dat Closter ertragenn muge, vnnd diesuluenn jnn ethenn vnnd trinckenn, Cleidunge vnnd anderhm dermathenn vnderholdenn, wo von olders gewontlichenn hergebracht. Eth scholde auerst der ouerste keiner ordens personenn vermuge voriger statuten vnnd vbungenn nit mer edder wyder vplegenn noch beschwerenn, denn souele gotlich, christlich, erlich, temelich vnnd billich vnnd wo dat vnnsere ordenunge gemethe vnnd gelick sin worde. Darmede auersth tho syhenn, wath die Closter thouorn vor Regeln vnnd Statutenn geholdenn, So schollenn dusse gesantenn beuelich vnnd macht hebben, diesuluenn statuten vnnd Regell thobesehenn vnnd na gelegenheit tho enderenn vnnd thobetern, Darmede se gotlichem worde vnnd vnnsere ordnung allenthaluenn gelick sin mogenn.

Thom verdenn, effte ock jmandes vonn denn ordenspersonenn nit lenger im Closter thobliuen sonder vththogan

¹⁾ Udentvill Bogenhagens Klosterordinans, af hvilken man i Øjeblikket ikke har haft de nødvendige Separataftryk.

gemeinet, dat eme datsulue gestadeth vnd jnn dem weder von dem ouersten noch niemandes keyne vorhinderunge geschien, sonder gutlichen vnd frundtlichenn verlouet werdhenn schole.

Thom vofftehn, effte Imants tho dusser tydt edder hernachmals van ordens personenn des Closters tho dem predige Ampt geschickt vnnd vonn dem ouerstenn thom predig Ampt erfordert worde, dersuluige schal sick des Ampts gutwilligenn vndernemen vnnd na synem hogestenn verstande nach Christlicher gotlicher wyse vnnd vermuge vnnsrer ordenunge mit flite vthrichtenn vnnd verwaldenn, Darmede auersth dersulue syner muhe vnnd arbeit belonet vnnd thouornn andern gemeinenn ordenspersonenn (als der ock der gemeinheit dienen moth) vnderholdenn werde, So schal eme dorch denn ouerstenn sin sonderliche vnderholdunge gemacket vnnd jerlichenn gereicket werdenn. Effte denn ock ein prediger were, der so lange dienete edder gedieneth hedde, dat he schwacheit edder ander syner ehafften vnnd gelegennheit haluenn nit lenger predigen konde edder wolde, wo eht mit densuluen geholdenn werdenn scholde, Solchs worde die ordenunghe clerlichenn vthwysenn. Im fal auerst ein ordenspersonn tho predigenn dinstlich vnnd worde dartho beropenn vnnd gedechte datsuluige Ampt vnnd nit sonder redeliche orsacken nit anthonemende, Densuluen schal de Ouerste des Closters thouorwysenn macht hebbenn.

Thom Sostenn, So scholenn die Closter, so kercken vp dem Lande vnnder sick hebbenn, schuldig ock dartho vordacht sin, darmede diesuluenn ere kercken mit frommen, gotfurchtigen, gelerden predigernn bestelt vnnd mit guder vnderholdunge versorgt werdenn.

Thom Souenden, so schal der ouerste des Closters dat Insehen ernstlichenn hebbenn, dat die ordenspersonen, wann sie tho Reuenther vnnd tho disch gan wyllenn, nit anderst lesen oder bedenn scholenn, dan allein die hilige schrift, die Biblien, vnnd nientes andersz.

Thom achtenn, eth scholenn die Ordenspersonen, so in denn Closternn sin edder hirnachmals ingenommenn werdenn muchten, jrem ouerstenn gehorsam sin vnnd vp alle vorige artickul, diesuluen neffenst vnnsere ordenung thoholdenn, louen vnnd thoseggenn vnd dath se ein tuch-tich vnnd vnwandelbar lebenn furenn vnnd mit vnreinem leben sich nit bewerrenn, Sonder darfur singen, bethenn, studierenn vnnd solliche christliche vbunge vornemenn wolden, darmede se de tydt nit vnnuttigen thobringenn, vnnd Gade dem almechtigen vnnd gemeiner Christlicher wolart also dienenn mogenn, wo se des tho donde schuldig vnd plichtig, vnnd ob jmants hirgegenn vnghehorsam befunden, der sol durch den Oberstenn gestrafft werdenn nach gelegenheit der vorwirckunge, wo dat vonn Oldinghes einenn gewonheit gewesen.

Die Junckfrauenn Closter scholenn dartho vordacht sin, darmede sy einenn gudenn gelerden prediger hebbenn mogen, der eins erbarn wandels vnnd wesens sy, densuluen se ock mit solcher vnderholdunge versorgenn schollenn, darmede he notturfftigen versehenn sin moge.

Vnnd sollenn sunst ock die Closter Junckferen an dat sick mit gebrauch der Ceremonienn, gesengenn, gehorsam vnnd anderem also holden vnnd ertogenn, wo se des von dussem vnnsern gesantenn fernern vnnd widerenn bericht empfangenn werdenn vnnd sunst vnnsere ordunge vthwysenn deyth, also schal eth ock mit besichtunge der Junckfrauenn Closter Statuten vnnd Regeln geholdenn werdenn glick wo thouornn by denn hern Closternn geschreuen steith.

Vnnd sollenn disse vnnsere gesantenn neffenst eme nach erem bestenn verstande ferner vnd beternn vnderricht doen vnnd wy jtzunder jn der jle nit hirdurch antogenn laten mogenn, wat ock darauer ditmall vorblifft, schal ene hernachmals allenthaluenn notturfftigen thoerkennenn gegeuenn werdenn etc. Actum Gottorp etc. am tage Trium Regum anno etc. Einvndvierzigk. Vnnder vnserm Secret.

Allerede d. 5 April 1541 kunde Visitatorerne afgive Indberetning om, at de havde fuldendt deres Hverv. Kun i Klosteret i Uetersen havde de mødt nogen Vanskelighed paa Grund af dette Klosters Stilling til Stiftet Lybek, men forøvrigt havde de allevegne mødt ærbødig Underkastelse under Kongens Vilje. Beretningen lyder (efter Originalen i Gehejmearkivet) saaledes:

Grosmechtiger durchleuchtigster hoichgeborner Konig, eur kon may. seind vnser andechtigs gebet zw Got vnd gehorsam gantz willige dienste jn aller vndertenigkeitt zuuor. Gnedigster konig. Dieweil wir jungst von eur kon mayt mit derselbigen beuehlich sambt Instruction, Credentzen vnd notdurftigen pasborth brieu en an alle Stifte vnd Klöster, so in Eur kon mayt Fürstendomen Schlesewich vnd Holstein belegen, abfertigt worden: haben wir demnach vns keinerlei weis darjnnen etwas verhindern lassen, sondern vnser hoigsten vermugends fleis vnd verstands die Stifte vnd alle Kloster allenthalben besucht, jhnen soliche trefenliche werbung vnd beuehlich neben gnugsamen notdurftigen vnderricht fleissig furgetragen. So haben die Jungfrawen jm Kloster zw Vtersen sich auf jhre vermeinte vberigkeitt beruefen vnd den drosten zum Pynnenberge Hansen Berner zw sich verschrieben. Derselbig sich dan gegn vns vernemen lassen vngeferlich auf die meinung, wie der grundt vnd Boden, darauf solich Closter gebawet, seinen herrn den Schowenburgschen Grafen solle zustendig vnd angehörig sein, versehe auch sich, Eur ko^e mayt würde sie bei alter gerechtigkeit vnd das kloster mit denen dingen vnbeschwert lassen; wolle dannoch nichts dester weniger solichs alles an obgemelte seine herrn aufs furderlichst gelangen lassen, vnd nach deren andtword sich ferner vnuerweislich wol zw halten wissen; damit abgescheiden. So hat auch der hoichwirdiger Herr Balthassar Bischof zw Lübeck sich auf solche meinung entschuldigt, vnd wie die jnstruction nicht sonderlich auf ihn gestellt were,

so sei auch beschlossen, das noch ein gemeiner Landtag zuuor sollte gehalten sein werden, mit vil weitleufftigen vmbstenden nach der lenge angetzeigt. Derhalben stehe seiner g. nicht an, sich also jn die sache zubegeben, vnd entlich den handel damit abgeschlagen; danner vns erlich empfangen, bei sich zw tisch gehabt vnd darnach mit wagen vnd sonst weiter gefordert. Aber alle ander closter haben sich angebrachtem Eur kon mayt. gebot vnd beuehlich demutiglich vnterworfen vnd dasselbig jn aller vnderthenigkeit dermassen angenommen, das sie alle vnchristliche lere, ceremonien vnd wesen, so noch nicht abgethan, gantzlich fallen lassen vnd abstellen wollen, wie sie dessz alles von vns berichtet vnd gelernt sein worden. Wen aber eur ko. mayt widerumb jn diese Lender anher komen, werden eur koen mayt wir dieser aller sachen halben mundlichen vnd klarern bericht vndertheniglichst antzeigen. Das alles haben wir eur kon mayt vndertheniglichst nicht mogen verhalten, vnd seind derselbigen gehorsamlich vnd jn steter vnderthenigkeit zw dienen jn alwege gantz willich. Wollen hiemit eur kon mayt dem almechtigen Got jn ewigkeit beuolhen haben. Datum dinstag nach dem Sontag Judica anno etc. 41.

Eur kon mayt vnderthenigst

Er Rudolph von Nimwegen zum
Kyle vnd er Johan Meiger zw Rendesburg pastores.

Udskrift: Dem grosmechtigen durchleuchtigstenn hoichgebornen fursten vnd herrn herrn Christianen zw Denmarken Norwegen der Wendten vnd Gotten konige hertzogen zw Schlesewig Holstein Stormarn vnd der Diethmerschen Grafen zw Oldenburg vnd Delmenhorst vnserm gnedigsten herrn vndertheniglichst.

Paa denne Indberetning svarede Kongen i følgende naadige Skrivelse af 4 Maj 1541, hvori han takker Visitatorerne for deres lykkelig fuldendte Arbejde ¹⁾).

¹⁾ Efter »Inländ. Registrant.»

Ann die Visitatores der Fürstenthumen Schlesewig, Holstein Ern Rudolffenn vonn Nimwegen zum Kyle vnnd her Johann Meyer zu Rendesborch. Datum Coppenhagenn Mittwoch nach Philippi Jacobj anno etc. xlj.

Christiann etc. Wirdigenn wolgelerттenn vnnd liebenn getreuenn. Wir habenn euer schreybenn, darinnenn jr wermeldett, wie jr vnnserm beuehlich vnnd Innstructionn, So wir euch die Closter, Stifte vnnd Kirchenn jn vnsernn furstenthumenn Slesewig vnnd Holsteinn zu visitirenn vnnd jnenn furzutragenn, damitt die vnchristliche lehr vnnd Ceremonienn, so noch byszher bey jnenn jm Miszbrauch gehalten, mochten abgeschafft vnnd geenndertt werdenn, geben, mit ferner Antzeigung, wie jr demselbigen also vnndertheniglichenn vnnd vnuerseumlichenn nach eurem hochstenn vermugenn, vleysz vnnd verstanndt, Gott dem hernn zu lop vnnd zu vnnser vnderthanenn, die sich denn jn solchem vnwegerlichen vnnd vndertheniglichenn ertzeigt vnnd alle vnchristliche lehr vnnd Ceremonienn gernn vnnd willig fallen wollenn lassenn, seelen heyl vnnd seelickheit seytt nachgangenn, das wir mitt sonndernn freudenn gerne gehörrt, Alles Inhalts verstanndenn vnnd eingenohmenn, vnd thun vnns soliches euers gehaptenn vleyszes, arbeytt vnnd muhe, so jr jnn diesen christlichenn gottlichen sachenn vnderthenighen furgewanddt, gantz gnediglichenn bedanckenn, wollen auch solchs hinwiderumb jnn allenn gnadenn jegenn euch altzeit erkennenn.

Was jr aber ferner antzeigt, wie sich der Byschof vonn Lubeck auch das jungfrauen Closter Vtersenn vnserm beuehlich vnnd Innstructionn zuwidder jnn deme ettwas vngehorsam ertzeigett, wollenn wir bysz vf vnnser ankunft jnn die Furstenthume jnn seinenn wirdenn also beruehenn lassenn. Das wir euch zur Antwortt gnediger meynunge nitt wollenn verhalten. Datum Coppenhagenn Mittwoch nach Philippi Jacobj Anno etc. xlj.

2. I Kongeriget Danmark.

Det er ikke bekendt, om der i Kongeriget er foretaget en saadan almindelig Visitation af Herreklostrene, som den, der foregik 1541 i Slesvig og Holsten. Vel overdroges det 1537 den kjøbenhavnske Kannik Hr. Peder Amage »at annamme alle Klostere (i Danmark) til sig og skrive deres Klenodier, Ornamentur og Inventarium, som det findes, og holde det uforrygt tilstede¹⁾»; men et lignende almindeligt Tilsyn med Klostrenes Beboere høre vi intet om. Derimod synes Reformationen her at være bevirket ved Kongebreve til alle Klostrene, hvorved Bestemmelserne i den kjøbenhavnske Reces, lidt nærmere udviklede, bekendtgjordes for Forstanderne til Efterlevelse²⁾. Det maatte nu blive de lutherske Superintendents Sag at vaage over, og at disse samt Kirkeordinansens og de i Kjøbenhavns Universitets Privilegier af 1537³⁾ indeholdte Bestemmelser angaaende Klostrene overholdtes. At Superintendenterne i denne Henseende have haft mange Vanskeligheder at overvinde, kan antages som givet. Herom vidne de Kongebreve, som efter den fynske Superintendent M. Jørgen Sadolins Klagemaal og Forestilling 1538 udgik til Munkene i S. Knuds Kloster i Odense, om at de skulde være Kgl. Maj.s Ordinans undergivne, hvilken de ikke hidtil havde villet rette sig efter, og at de skulde lade deres Haar voxte og ikke »lade rage deres Krone» som tilforn. Ligeledes en kgl. Befaling til Prioren sammesteds om at »fuldgjøre den Kontrakt, som M. Jørgen (Sadolin) og hannem gjort var imellem om en Læsemester⁴⁾». I Vendelbo Stift gik det saavidt med Munkenes Gjenstridig-

¹⁾ Se mit Skrift: Kbhvns Kirker og Klost. S. 154.

²⁾ Danske Mag. I, 186.

³⁾ Indført i Universitetets Fundats og Ordinans af 1539 (Cragii Ann. Addit. p. 125—6.)

⁴⁾ Danske Mag. II, 69—70.

hed, at Superintendenten Hr. Peder Thomesen, træt af Modstanden, af den Grund nedlagde sit Embede 1547¹⁾.

Her følger nu nogle Aktstykker til Klostrenes Historie og da nærmest til Oplysning om deres indre Organisation i Tiden nærmest efter Reformationen. Samlingen indeholder ingenlunde noget udtømmende, men vil dog altid kunne tjene til at udfylde det hidtil bekjendte.

1.

Tvende Kongebreve angaaende Vor Kloster.

a.

Her Mouritz Morthensen, officiall wdj Aarhus, fick breff at hand war her hoesz ko. mat. med mienige conuents brøders wdj Wor Closters obne beseglet breff, indehollandis, at the alle endrechteligen haffde wdworld kest och korit hannom for thieris forstander, thj haffuer ko. mat. ex speciali gratia wnt och tillat hannom atth were forstander i forne closter, och thed med ald sin rette tilliggelse bønder och thienner haffue niude bruge och beholde, dog med saa skiell, at hand skall were ko. mat. huld och thro och giøre riiget ther aff tilbørlich thieniste, naar hannom tilsigis. Datum Otthense søndagen post exaltationem anno mdxxxviij.

De mandato regie maiestatis proprio.

Johan Friis subscripsit.

Registre o. a. L. IV, 297'.

b. Till Albrett Gøye.

Vor gunsth tillforrn. Wiidt att wij haffue afferdigett oss Elskelige mester Hennrich²⁾ wor predicanntt att skulle drage heer frann os till Woer closter och ther offuersee alle thee bægger som ther liggerndiss er ennthenn vdj Sacristieth eller vdj korett, Thij bede wij tegh och wille, att thu lader forne mester Hennrich komme till samme

¹⁾ Helveg, Den danske Kirkes Hist. efter Reform. 2 Udg. I, 96—97.

²⁾ M. Henrich Boscoducensis, tydsck Hofprædikant

bøgger, och hues som dueliige ere, skall hanndt inndpacke vñj tønder och thennem tage mett segh till wortt vniuersitet vñj wor Stadt Kiøpnehaffnn, ath thu lader hannom følge samme bøgger, hues som hanndt vñj saa maade vdtagenndis worder, och annammer ett register aff hannem igienn paa huor mannge, och huad bøgger hanndt mett segh tagenndis worder. Datum vt supra (o: Kollingh tiisdagenn post Botholphi 1554).

Tegnelser o. a. L IV, 415

2.

Om Præstø Klosters Opløsning.

Wii efftherschreffne Jep Andherssen borgmesther i Prestøø, her Niels Olssen sogneprest, Michel Bøsse, Per Hwiidt oc Jens Gwldsmedt, rodmentd ther sammestedt, giøre witterligt mett thette wortt obne breff, att aar effther Gwdtz byrddt mdxlv, sancte Margarethe virginis dagh, wii forsamblede wore her wdi forne borgmesthers Jep Andherssens stwe skickett wor for ðss erligh oc welbyrdiigh mandt her Andhers Bilde tiil Siøholm riddher, oc lodt for oss oc dandementd flere lesse ett kiøbebreff poo en gordt wdi Siellandt liggendis i Øllerup wdi Wallingswedtz Sogn oc i Flackebiergis herritt oc Erick Jpssen paa bode oc giffuer tw pundt korn oc iij ß grot, som forne her Andhers Bilde haffde kiøfft aff her Rasmus Lauressen, som wor prior oc forstander her wdi Prestøø closter oc aff menige conwentt ther sammestedt, oc attspurde forne her Andhers Bilde samme tiidt, om ther wor nogle her tiil stede, som ther aff wiste, tha framginge tesse efftherschreffne dandementd, som ware her Andhers Andherssen, her Lauritz Kleyne, som then tiidt ware presther oc brødre her wdi forne closter, oc Andhers Pouelssen som samme tiidt borgmesther war, oc Søffuerin Knwtssen, byfogitt her sammestedt, oc menige almwe ther i byen, som then tiidt leffde oc nw tiilstede ware, sagde oc tiilstode oc wilde thet holde mett

theris helgens eedt hwor behoffgiøres, att thennom fwldwitherligt er oc thee well affwiste, att forne her Rasmus solde forne her Andhers Bilde forne gordt, oc war samme tiidt forne closter wedt syn fwlde magth, saa att prestherne ther ynde ware lessde och siwnge, holde alle theris tiidher oc messer, som the mange aar tiilforne giortt haffde. Tesligeste witnede oc forne iiij dandemendt oc menige almwe, att thennom oc fwldkomeligh witherligt er, att bode thett godtz som forne her Rasmus, som then tiidt prior oc forstandher war, oc mesther Hans Atzerssen, som wor prior for hannom i forne closter, thet som thee solde oc affhende ænthen aff closters godtz, kleynodie eller anditt, thet ware thee offuenbare nødde tiil aff stor trangh, som thee hadde for madt, øll oc anden thrangh, som thee hadde att opholde prestherne oc brødherne mett ther wdi samme closter, for almwen wor thennom then tiidt icke saa willigh att hielpe som thee wdi fortiden wæritt haffde. Att forne dandemendt saa i sandhet for oss witnedt haffue i alle mode som forskreffuitt stor, oc oss somme selfue witherligt er, thet witne oc wii forne mett wore indtzele hengendes nedhen for thette wortt obne breff, som gissfuitt oc schreffuitt er aar, dagh, tiidt oc stedt som forskreffuitt standher.

Original paa Pergament i Geh.-Ark.; Seglene ere tilstede.

3.

En Overenskomst angaaende en Klosterjomfrues Forhold og Underholdning i Maribo.

Per Oxe til Gisselfeld kjendes med sit Brev at være kommen overens med »min kjære Farsøster, Søster Biritte Oxes Datter, at efterdi hun har lovet mig, at hun vil være stille og rolig i Maribo Kloster og ikke komme i Tale-Porten at handle eller tale med nogen, uden at det var med nogle af hendes anbaarne Slægt og Venner«, da har han lovet hende denne Hjælp aarlig i hendes Livstid:

20 Mk. rede Penge, 1 Pund Mel, 1 Pund Malt, $\frac{1}{2}$ Tønde Smør, 4 Sider Flæsk, tre Lam, tre Gjæs, tyve Høns og ti Læs Ved. Dersom saa skede, at »hun vilde have nogen Handel eller Bestillinger i fornævnte Tale-Port ydermere, end som forskrevet staar«, da skal denne Kontrakt ingen Magt have. Datum Nielstrup, Mandag for Fastelavns Søndag (c: 1 Marts) Aar 1546.

Udtog efter Grams Afskrift i Geh.-Ark.s Diplomatarium, »ex orig. chartac. ap. Dn. Jo. Rosenw.«

4.

Kgl. Befaling om Ansættelse af Læsemestere i fem sjællandske Klostere.

Breff till Soer, Annderskouff, Ringstede, Schouff-closter oc Esserom som her ephther følger.

Chriistiann etc. Vor synnerlige gunst tilffornn, Wij giffue etther tilkiennde huorledis wij forfare, att ther wdj closterit icke hollis nogen Lessemester, ephther som wij thet wdj wor Ordinantz skicket oc forordineret haffue, Thij bede wij etther oc begierre, atj mett thet allerførste tiiltenncker att forskaffe etther enn Lessemester ther wdj closteritt, som kand lesse wdj thennd hellige schriift for the wnge brødre oc the anndre wnng personner som ther i closterit ere, Oc ther som i icke haffue nogenn besolding att wdlegge forne Lessemester for hans tienniste, Tha mue i lade hannem besøge enn aff the neste omliggenndis sogne, som brøderne ther wdj closterit pleige att besøge, oc bruge hannom ther til enn sognneprest, oc giffue hannom ther til mett kleede oc penninge som en aff etthers svenne. Her wij oss wiisseligen tilfforlade, thij lader thet inngennnlunde, Beffallendes etc. Datum Haffnie sancte Margethe Dag Aar etc. (1551). Wnder wort Signet.

5.

Breve angaaende Prædikanten i Maribo Kloster.

a.

Her Nils Abbett vdj Soer fick breff, att kon. mat. haffde tilsted att her Matz, som war Confessor vdj Mariboe, maa were vdj Soercloster, oc att han ther fore forskaffer hannom slig werelse oc vnderholdning som en aff the andre brødre ther vdj Closteritt etc. Actum Nyborg sti. Paulj conuersionis affthen 1551.

b.

Her Matzs, confessor vdj Maribo closter, fich breff som heer effter følger.

Christiann. Wor gunsth tillfornn. Wiider att oss elske mester Jyrgenn superintendent vdj Fyenns stigt haffuer giffuitt oss tillkende, huorledis att predicanten vdj Maribocloster icke kandt kommet vdj en rett christeligh skick ther vdj forne Maribocloster huos the jomfruer som ther indgiffne ere, then stundt attj ere ther vdj closterett. Ther for wille wij, attj heer effter skulle haffue etthers werelsse oc vnderhollingh vdj Sordtcloster. Thij bede wij etther och wille, attj strags, effther thenne wor schriiffuelsse kommer etther till hende, giffue etther ther fran Maribo oc till forne Sordt closter oc rette etther effther ther att bliiffue tillstede som forskreffuitt staar, och skicke wij etther heer huos wortt breff till abbedenn vdj Sordcloster, att handt skall forskaffe etther tilbørlige werelsse och vnderhollingh ther i closterett, attj anttuorder hannom samme breff. Heer wiider att rette etther effter och lader thett jngenglunde etc. Datum Nyborgh sancti Pouels afften conuersionis Aar etc. mdlj etc.

Abedissenn vdj Maribo fich breff samme tiidt, att nar thette forne ko. mats breff kommer her Matz till hende, tha skall hun icke lenger vnderholle hannom ther vdj closterett. Datum vt supra.

c.

Her Hanns fick breff som her ephther følger.

Wij Christiann etc. Gjørre alle wiitherligt, att ephtherthij wij nu haffue forordinerit oc tilskicket oss elske her Hans att were sogneprest oc predicant wdj Mareboe closter, tha haffue wij aff wor synnderlige gunst oc naade wndt oc tilladit oc nu met thette wort obnne breff wnde oc tillade, att forne her Hanns maa alligeuall beholle thet Vicarij, som hand nu haffuer wdj Roskilde Domkyrcke, liggeruis som hand daugligenn bode oc residerit hoes Domkyrckenn som andre vicarier ther samestedz. Thij for — Cum inhibitione solita. Datum Gaffnuenoe closter torsdagen nest ephther wor frue dag natiuitatis aar mdlj. Wnder wort signet.

Idem her Hanns fick offuit breff til Marebo closter, til Abbedissenn jomfrue Metthe Marsuinns daather oc menige conuentzs søster, att the schulle flye hannom enn waaning oc tilbørlig wnderholling ephther thet registers lydelse, som ko. mat. thennom tilforn tilskicket haffuer. Datum Roskilde løffuerdagen post hellig kors dag aar etc. mdlj.

d.

Her Jørgen Nielssen vicarius vtj Roskilde feck breff som her efftir følger.

Chriistiann etc. Vor gunst tilfornn. Wiider att som i nu haffue ladett giffue oss tilkiennde, huorledes att her Hans, som skall nu were sogenne prest till Mariboe, haffuer lest wortt breff ther paa capittelledit, att hand skall maa beholle sin rentte, som hand haffuer till sitt vicarij ther vtj Domkirckenn, oc att hand misbruger samme wortt breff, som wij hannom ther paa giffuitt haffuer, oc icke will skicke seg efftir etthers statuter; oc er ther paa begerendes att wille wiide wor willie ther om, Thaa giffue wij etther ther paa tilkiennde, att ephtherthij wij haffue forordineridtt oc tilskickedtt hannom att were sogene prest oc predicantt vtj forne Mariboe, tha haffue wij wntt oc tillaett,

att hand alligeuell maa beholle thett vicarij, som hand sielff i were hagde ther vtj Roskilde Domkircke, ligerwis som hand dagligen boede oc ressedereett hoes Domkircken som andre wicarier, dog haffue wij icke ther mett forskonett hanom, att hand jo skall were pligtig att holle sligh tynge hoes kiercken som andre vicarier ther samestedzs. Her kunde i wiide nu etther epther att rette. Beffallendes etther Gud. Screffuitt paa wortt slott Kiøpnehaffn stj. Dionisij dag aar etc. mdlj.

a—d. efter Tegnelse o. a. L. III. 270. 271. 405. 416.

e.

Hans Jeipssen, »indskicket Prædicanter af Kongelig Majestæt til Maribo Kloster og Konvent og Sognepræst der sammesteds«, gjør vitterligt, at Konventets Søstre ved Abbedissen Jomfru Metthe Maersuintzdatter have efter Kongens Forskrift fornøjet og betalt ham Korn, Fetalie og Pendinge, saa meget som Kongen har tilsagt ham for hans Tjeneste paa det Aar 1552; alleneste den ham forskrevne Fisk er ham ikke saa betimeligen udkommen, som Kongen forskrevet haver. Han takker endvidere for den ham under sit Embede viste Lydagtighed. Dat. »anden Dag St. Birgitte Dag« (3: 8 Oktober).

Udtog efter Langebeks Afskrift i Geh.-Ark.s Diplom. af »Orig. chartac. af Sorø Academies Archiv 1749.«

f.

Naade oc friidt medt Jesum Christum Mynne kiere herrer amen. Y frome høglerde danemendtt haffue wel hørt, att gudtt Almectigste haffuer kallitt sallige Her Hanns Ipsenn aff thenne werdenn, att gudtt naade oss, wy ere som skreffittenn leerer foer forwdenn hyurder, Dog icke som oss hobiis for ladende aff wor Reette syelle hyurde Jesuu Christo, som sette sytt liff for oss, oc alle, oc siider icke ørkeløs hooss gudtt faders høgre handtt, Men giffuer endt nu meniskenn høge skenck oc gaffuer: haffue wy wd-

raast (?) som thilbørliigt er, Bedett gudtt y Jesuu naffn, om en anden pastor wdy forne sallige H. Hanns Ipsenns stedtt, icke huem wy eller nogenn andenn paa wilddt wille haffue, men huem thenn Almetiigsthe gudtt will, wy haffue wel giffuitt nogre personer kaldtt, Menn forthij att thett wor icke the, ther gudtt wilde wnde oss, fick thett wendii(n)g effther woriis bönn, Begering, paa sydsthe aff gudz forsyun haffue wy giffuitt thenne wellerde mandtt H. Peder Kordersenn kaldtt mett høglerde superatendentis Mesther Nilsis oc andre gudz börnns thill Rodelse, att thett gaaitt gudtt loff saa thill, atth mandtt maa thage oc følle ther paa, att thett kaldtt er aff gudtt, som gudtt kunde haffue sendtt oss thenne personn aff himellenn, oc traaw wy, att Ingen steedtt trenger saa høggt thill saadann personn som hoss oss, hoss eder gudtt loff, er well wal paa høglerde Dannemendtt, Ther kandtt tienne Christi bruddt, Menn y høglerde Danemendtt wyde well, att huer mandtt tieenn icke oss, Thenne wellærte mandtt haffue wy hørtt mögitt gott om, aff manghe gudz gaffuer, oc er oss enn belegliigt personn oc haffuer thill sagtt oss, synn tienisthe mett synn skriffuelse handtt oc mundtt, oc ville wy skycke oss emodtt hannum thilbørliigt, att handt skall icke møst tacke oss. Er forthij wor wenlige bönn thill ether y høglerde frome Danemendtt, attj hielpe thet oc icke fraa, att wy kunde Beholde thenne lerte Dannemandtt, thenn ther gudtt oss wnder. Hues maade wy kunde tienne eder tha giøre wy thett giernne. Her mett ether gudtt Almetiigste Befalendis. Datum Mariibo Closther Dominica Misericordia Anno Domini 1561.

Søsther Mette Marsuinsdotther Abedissee.

Søsther Drude Pouisk Priiriise.

Mett meninge conuens søsther y Mariibo
Closther.

Udskrift:

Erlige oc Høglerde Rector Doctorer oc meninge Pro-

fessorer y Kiøbinghaffns vniuersitet, wor elskeliige venner y wor Herre Christo, gandske wenligenn thilskreffuitt.

Original i Konsistoriets Arkiv.

6.

Om den sædelige Tilstand i Maribo Kloster 1565.

Søster Margrette Wrne abbedisse vdj Maribo fick breff saa liudendis.

Frederich etc. Wor synderlig gunst tilforrn. Wiuder att wij ere komne vdj forfaringe, att ther stackitt siiden skulle were vdløbitt aff Closterit enn aff etthers medsøstre och skickit sig vtlibørligenn, och thend karl, som hinde lockede, skall ther fore haffue standit sin tilbørlige straff, formercke wij och, att ther eblant søsterne skall were stor veniighedt, saa att enn part aff the vnge jomfruer skulle sette thennom vp emodt etther och the elste, som befalinge haffue, och beuisze thennom møgit vdulige, huilckit oss saare ilde behager, hagde oss wel tilforseett, att eblant sligt folck icke skulle findis slig løsachtighed, som (thes were) sigis aff, menn mere beflite thennom att leffue gudeligt och christeligt leffnit, Gudt och theris slegt och wenner til ere. Tha paa thett ther paa maa raadis bodt och slig vskickelighed kand affskaffis ther vdj closterit, och jomfruerne kunde formanis til liudighed och holde enn kierlig omgiengelse mett huer andre, bede wij etther och wille, attj kalle alle jomfruerne for etther paa cappittell och foregiffuer thennom, att wij sligt om thennom forfarit haffue, och alffuorligen biuder och befaler thennom, att the tiltenke att holde thennom emodt etther som gode liudige jomfruer well tilstaar, tisligiste att the holde itt christeligt och tuchtig leffnit och flyer ald løsachtighedt och last, sameledis attj och haffuer slittig vpseende mett och icke steder thennom att tale mett nogit løst folck for tale porten, ther mett thennom kand giffuis aarsage til noget vnt, menn ther som kommer nogen aff theris slegt och wenner eller budt fraa

thennom, som wille tale mett nogne aff jomfruerne, skulle the giffue etther thet tilkende, och [vden] etthers forloff inthett giøre. Och ther som nogen her epther beuiser thennom vliudige och vørsomme emodt etther eller mett nogen groff last befindes, attj tha straffer thennom mett presonen som wedt bær, ther som thett icke will hielpe, wille wij befale wor leensmand att straffe ther offuer. Thij wij ende-ligen ere tilsinds, sligt for ingen deell att wille liide eller tilstede, huor effther i etther kunde wiide att rette. Befalendis etther Gudt. Ex Haffnia 22 Majj aar etc. 1565.

Tegnelser o. a. L. VIII, 294.

7.

Kgl. Befalinger om at udlægge de Præster, som havde deres Underholdning i Sorö, Ringsted og Anderskov Klostere, egne Præstegaarde.

a.

Abbeden aff Soer oc abbeden af Ringsted oc Prioren aff
Anderschouff sikk breff

Att the skulle the prester som haffue theris vnderholdning i closterit att the (!) vdlegger huer prest en preste-gaard, oc lader thennom følge huis thiende oc rente thennom bør, ligesom andre preste her vdj landit haffue, oc inthet skulde befatte thennom med same preste effther thenne dag. Datum Soer closter 9 Julij A^o. (15)69.

b.

Biørn Andersen oc Mester Pouil Madtzssen finge breff
som følger.

Wiider att efftherdj wij ere komen vdj forfaringe, att her tiill dags haffuer liggitt tiill wortt oc kronens klostere i Soer, Anderschouff oc Ringsted nogre kirker, oc sogne-presterne som tiill same kirker skulle giøre thieniste haffue theris werelssse oc vnderholding vdj closterne. Tha paa thet alting ther med saa mögit this ordenliger oc schickeliger maa tiilgaa, haffue wij thet saa besluttit, att sognepresterne

her effter skulle vdleggis prestegaarde, oc att the skulle boe vdj the sogner som the haffue kirker, oc nyde saadan rente oc rettighed, som andre preste haffue vdj theris sogner her vdj Sieland, huor om wij haffue tiilschreffuit Abbidderne vdj Soer oc Ringsted oc prioren vdj Anderskou, effther som i haffue aff thenne hoss liggindis Copie att forfare. Thj bede wij eder oc begere, attj med thet første begiffuer eder tiill forne iij closter oc ther forfarer leyligheden om forne sogner oc sognepresters vnderholding oc giorre ther en schick oc ordning paa, huore altiit ther med holdis skall, saa att sognerne med gode gudfrøgtige lerd prester motte bliffue forsorgit oc presterne mue fange theris nøttørfflige vnderholdning. Ther med etc. Soer closter 9 Julij A°. (15)69.

(a. b. Tegnelser o. a. L. X, 376—77.) Den kongelige Stadfæstelse, dat. 27 Januar 1574, paa den af Stiftslensmand Bjørn Andersen og Biskop Povl Madsen trufne »Skik og Ordning« om Præsternes Underholdning og Gaarde, »saa og om Kirker og Sogne, som have ligget til Soer, Ringsted og Anderskov Klostere«, er trykt i Danske Magazin. III, 62—64.

8.

Kgl. Befaling om Forsörgelse af to udlerede Præster i Maribo Kloster.

Breff till abbedissen wdj Mariboe, at hun schulle indtage toe Prestemend, och giffue thennom thieris Vnderholding och føde, vt sequitur.

Wor gunst tilforn, wiider at her er tuende vdleffuede Prestemend paa Askø och Bogø, som nu icke lenger kunde faare staa thieris kald eller tienniste wdj kiercken, och paa thett the ligeuall motte haffue en erligh vnderholding thieris liffs tiid, och icke lide nogen brøst, bede wij Ether och naadigst begiere, attj wille giffue thenom vnderholding och føde ther wdj Closterit theris liffs thiid, saa att nar the ether med thette wort Breff besøger, The tha motte indthagis. Ther med gjør j Oss etc. Actum Kallungborg thend 22 Nouembris Aar 1576.